

## Altruismus mužů a žen v ČR a společenské stereotypy

Petr Bakalář

Praha



### Cíl práce

Cílem práce bylo zmapovat rozdíly ve vybraných kategoriích prosociálního chování českých mužů a žen a zjištěná fakta porovnat se společenskými stereotypy – tj. s tím, jak zmíněné rozdíly vnímá veřejnost.

### Výzkumné otázky

1. Existují rozdíly ve vybraných kategoriích prosociálního chování mužů a žen?
2. Existují o těchto event. rozdílech nějaké stereotypy (např. tendence jednomu pohlaví nadřazovat)?

3. Liší se stereotypy mužů respondentů a žen respondentek?

### **Definice prosociálního chování**

Většina psychologů (viz Bar-Tal, 1976) se shodne na tom, že chování, aby mohlo být nazváno prosociálním, musí:

1. být konáno dobrovolně,
2. ostatní z něj musí mít zisk,
3. musí být konáno bez očekávání zisku (event. nepoměr mezi ziskem a ztrátou musí být velký).

Definice tzv. *ryzího prosociálního chování* (altruismu):

**„aktu chování vykonaného ve prospěch druhého, který vědomě nekalkuluje ani se sebemenším ziskem“ (materiálním, finančním, společenským souhlasem, opětování služby v budoucnu, zvýšením tzv. fitness - tj. pomoc geneticky příbuzným apod.).**

### **Konkrétní příklady prosociálního chování**

Rusthon et al. (1981) vypracovali tzv. self-report škálu prosociálního chování. Respondenti měli za úkol uvést, zda v posledním měsíci provedli některou z uvedených věcí.

1. Pomohl jsem někomu, kdo měl potíže s autem.
2. Ukázal jsem někomu směr.
3. Rozměnil jsem někomu drobné.
4. Dal jsem peníze někomu, kdo je potřeboval (nebo si o ně řekl).
5. Dobrovolně jsem se zapojil do charity.
6. Daroval jsem krev.
7. Pomohl jsem někomu něco nést (věci, knihy apod.)
8. Zdržel jsem výtah, aby někdo další mohl nastoupit.
9. Pustil jsem někoho před sebe ve frontě.
10. Svezl jsem někoho autem.
11. Upozornil jsem pokladníka/úředníka, že se přepočítal v můj prospěch.
12. Půjčil jsem někomu něco, čeho si cením (šaty, šperky, stereo).
13. Pomohl jsme někomu s domácím úkolem.
14. Dobrovolně jsem se staral o něčí květiny, domácí zvířata, nebo děti.
15. Nabídl jsem někomu místo v dopravním prostředku.
16. Pomohl jsem někomu při stěhování.
17. Zvedl jsem někomu věc, která mu upadla (tužku, knihu, nákup).

### **Výběr zkoumaných kategorií prosociálního chování**

Do výzkumu nebyly zařazeny situace, ve kterých hrají roli:

- **fyzická síla** (např. zásah do pouliční rvačky, pomoc při nošení těžkých beden),
- **specifické dovednosti přiřítané tomu kterému pohlaví** (pomoc při opravě automobilu, příprava vánočního pečiva pro dětské domovy),
- **sexuální ohrožení** (autostop, vpuštění cizího muže, který si potřebuje zatelefonovat, do bytu)ů
- **možnost seznámení s osobou opačného pohlaví** (dávání spropitného servírce, pomoc atraktivní ženě, které se rozsype nákup).

- **známost osob,**
- **sponzorské dary** (sloužící jako reklama).

Jako vhodné situace byly vybrány:

1. **Dary charitám a společensky prospěšným organizacím (ekologie, zdravotnictví, dětské vesničky)**
2. **Almužny žebrákům**
3. **Dobrovolné dárce krve**
4. **Vrácení věci do ztrát a nálezů**

Lze předpokládat, že v těchto kategoriích budou mít obě pohlaví přibližně vyrovnané výchozí podmínky.

### Zjišťování stereotypů

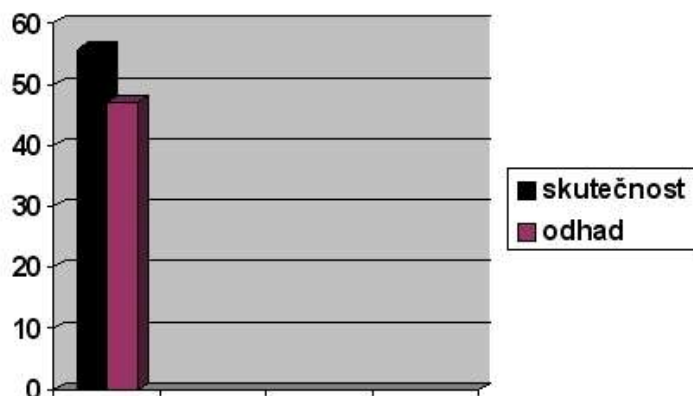
Respondenti (n = 83, z toho 36 % mužů, VŠ a SŠ vzdělání, průměrný věk 39 let, SD = 18; příležitostný výběr) měli za úkol odhadnout poměr mužů a žen v kategoriích:

- Dobrovolné dárce krve.
- Dary charitám – zdravotnictví
- Dary ekologickým organizacím
- Dary na dětské vesničky
- Almužny žebrákům.
- Vrácení věci do ztrát a nálezů

**Ukázalo se, že odhad nebyl závislý na pohlaví, věku ani vzdělání respondenta.**

#### I. Ekologické organizace

	Počet dárců	Muži	Statistická významnost (t-test)
<b>Hnutí Duha a Greenpeace</b>	13 235	55,7 %	p < 0,05



Poznámka:

Rozdíl je statisticky významný i když se vezme v úvahu, že v populaci do jistého věku převažují muži nad ženami (hodnotila se věková skupina 15 až 39 let).

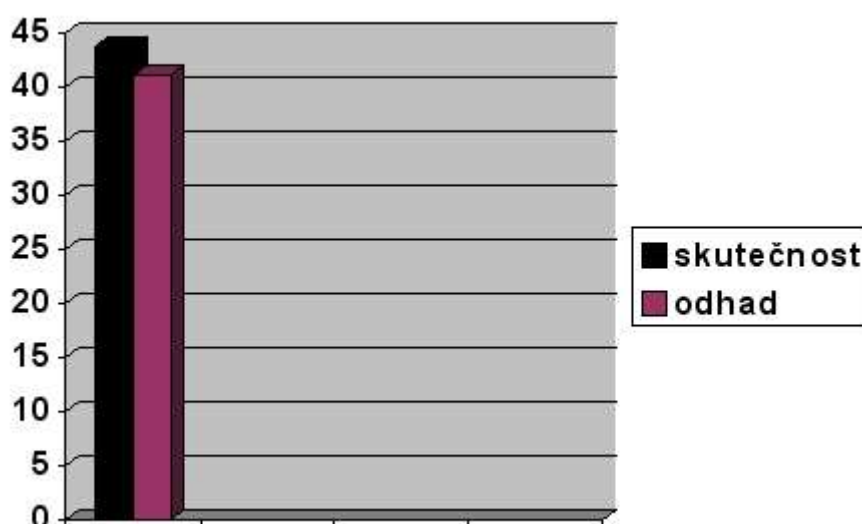
## II.Charita zdravotnictví

### 1. Výbor dobré vůle – Nadace Olgy Havlové

Nejdostupnější seznam dárců poskytl *Výbor dobré vůle – Nadace Olgy Havlové*, i když se nejedná o čistě zdravotnickou charitu, jde kolem 2/3 prostředků přímo na zdravotnictví (rehabilitační pomůcky, pobyty, invalidní vozíky, hospice, pečovatelská služba, vybavení chráněných bytů); zbytek jde na např. pěstounské rodiny (rekonstrukce domku), dětské domovy apod.

Počet dárců	Muži	Statistický rozdíl (t-test)	Průměrná částka*		Statistický rozdíl (t-test)
			muži	ženy	
528	43,7 %	$p < 0,05$	38 000	42 575	$p < 0,05$

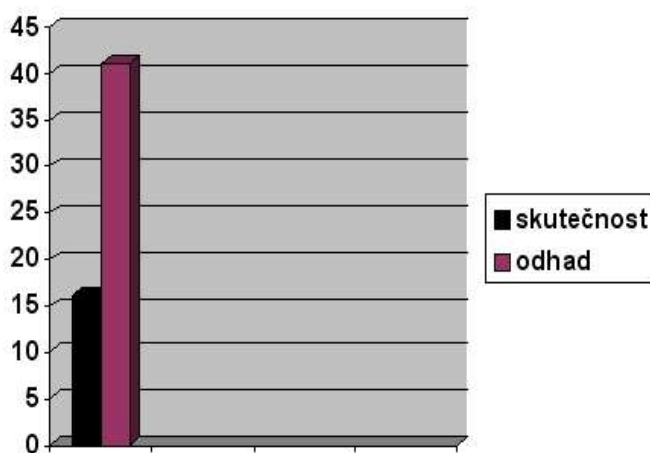
\* Částka vypočtena pouze na základě 61 dárců, kteří darovali částku 10 000 a výše, jména ostatních dárců byla zmíněna bez darované částky. Nezapočítal jsem dar jedné ženy (téměř 1,5 miliónu korun), který by jinak tvořil 61 % částky od soukromých dárců.



## 2. Akce *Žlutý kvítek*

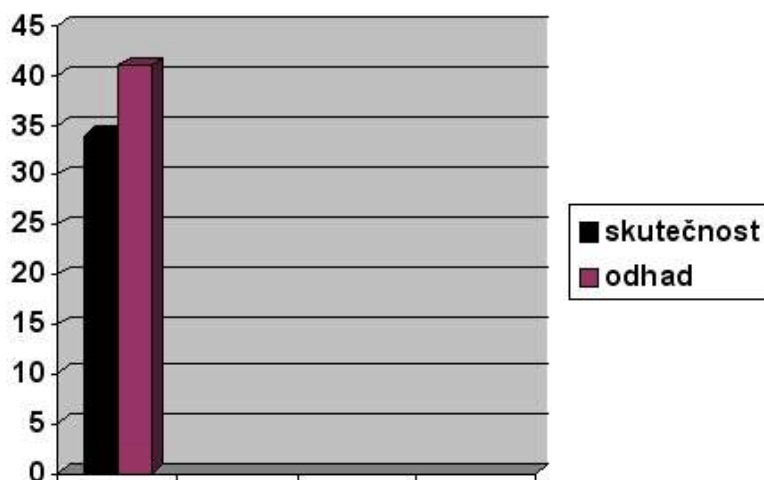
V květnu 2002 proběhl již 6. ročník *Květinového dne*, v jehož rámci se pořádala charitativní sbírka na výzkum a léčbu rakoviny. Kdo chtěl přispět, koupil si žlutý kvítek. Zajímalo mě, zda existují rozdíly mezi pohlavími v ochotě se do této akce zapojit. Svá pozorování jsem prováděl v odpoledních hodinách v blízkosti stanice metra Národní třída.

Nošení žlutého kvítku (n = 277)		Statistická významnost (t-test)	Zakoupení žlutého kvítku (n = 61)		Statistická významnost (t-test)
muži	ženy		muži	ženy	
30 %	70 %	p < 0,05	16 %	84 %	p < 0,05



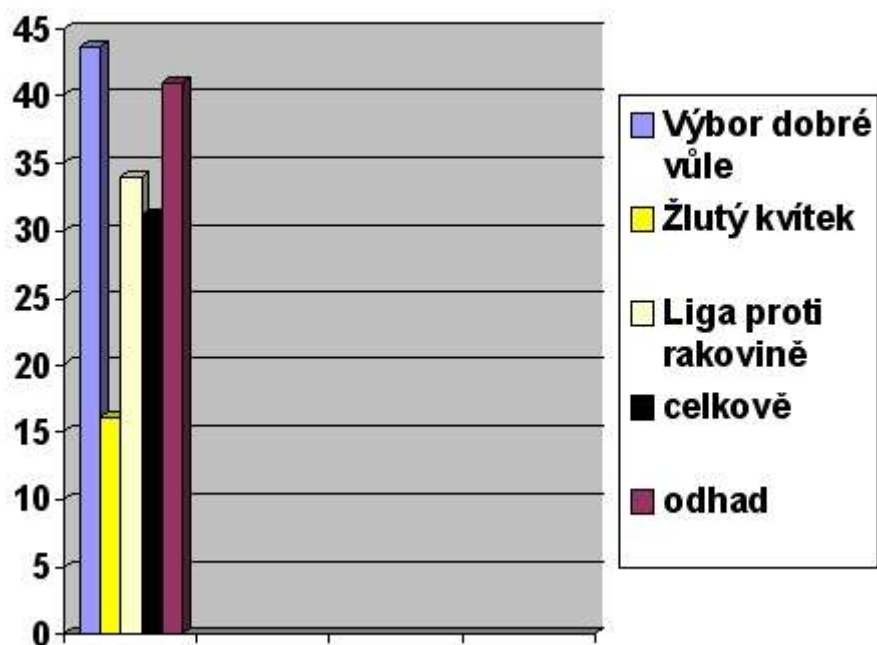
## 3. Liga proti rakovině

Na webové stránce *Ligy proti rakovině* ([www.lpr.cz](http://www.lpr.cz)) je zveřejněn seznam pravidelných měsíčních sponzorů. Z celkového počtu 23 osob je 15 žen (p < 0,05).



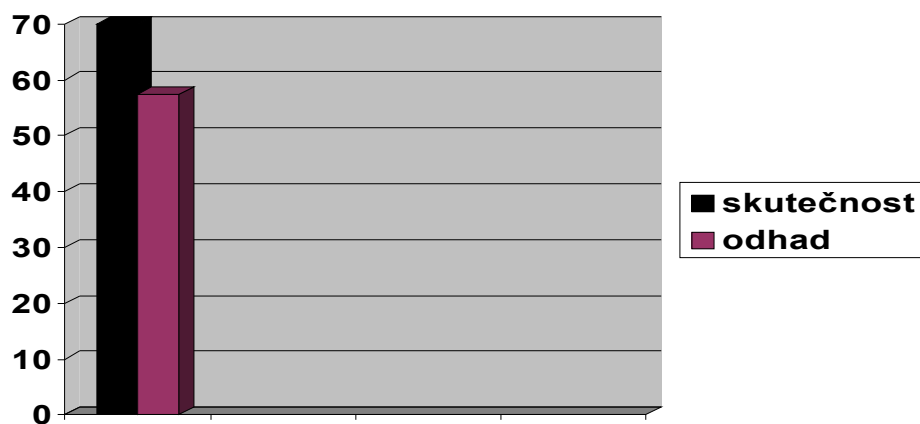
Zdravotnictví - shrnutí

Pro zajímavost je možné sečíst procentuální poměry ze všech tří oblastí – *Výbor dobré vůle*, *Žlutý kvítek* a *Liga proti rakovině*.



III. Dobrovolné dárcovství krve

počet dárců	muži	statistická významnost (t-test)
25 266	69,4 %	p < 0,05



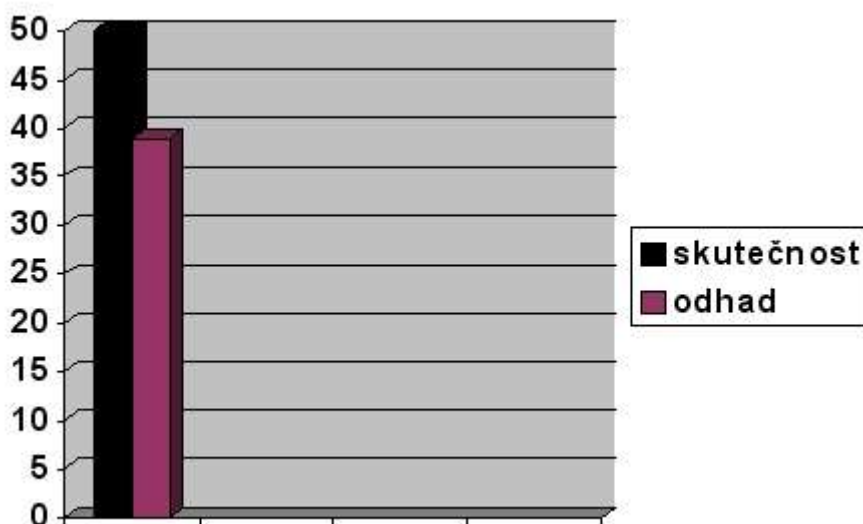
**Poznámka:**

Čísla se týkají počtu osob v registru dárců, ne počtu odběrů (muži mohou darovat krev 4x ročně, ženy 3x ročně). Pokud by se vzal v potaz počet odběrů, byl by nepoměrně ještě větší.

Medaile	Počet osob	Procento mužů
zlatá (40 odběrů)	496	90
stříbrná (20 odběrů)	231	80
bronzová (10 odběrů)	526	80

**IV. Darování žebřákům**

V ČR zatím nebyl publikován žádný výzkum, který by sledoval rozdíly mezi pohlavími v ochotě dát almužnu žebřákovi. Nicméně lze předpokládat, že je tento poměr zhruba 50 : 50 – to ukazují výzkumy z USA (např. Goldberg, 1996) a Ruska (Butovskaya, 2000).

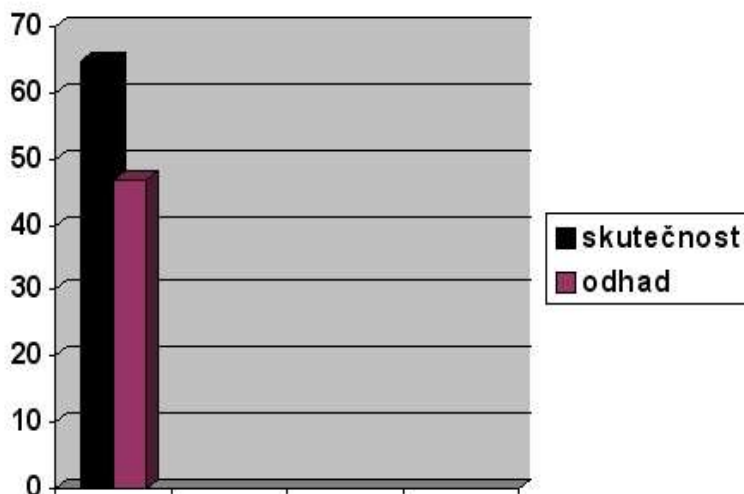
**Poznámka**

Jistě existuje mnoho lidí, kteří ač jsou jinak prosociálně laděni, žebřákům z různých důvodů nedávají (např. myslí si, že dostanou dost od cizinců; nechtějí podporovat tento druh citového vydírání apod.). V našich podmínkách by alternativní možností bylo zkoumat, kdo si kupuje časopis *Nový prostor*, který je distribuovaný bezdomovci. Z jednoho zásadního důvodu je to však pro účely výzkumu problematicky použitelný: ženy kupují časopisy častěji než muži. Jedinou možností by bylo zjistit čtenářský profil čtenářů časopisu podobné úrovně a zaměření (pokud vůbec takový existuje) a ten pak porovnat s prodejností *Nového prostoru*.

## ZVLÁŠTNÍ PŘÍPADY

## 1. Ztráty a nálezy

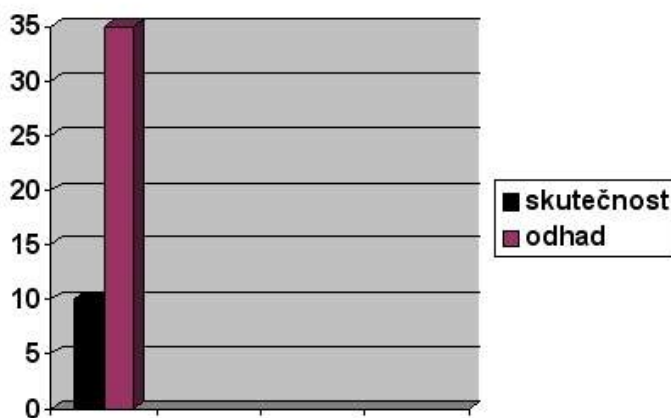
Celkem	Muži	Statistická významnost (t-test)
134	65 %	$p < 0,05$



Data byla získána za období 2001-2004. Pohlaví bylo možné určit pouze u osob, které nalezený předmět vrátily a zároveň projevily přání získat 10 % nálezného (jednalo se zhruba o každého dvacátého). Přání získat nálezného sice snižuje prosociálnost jednání, ale na druhou stranu se patrně jednalo o věci cenné.

## 2. SOS vesničky

Počet	Muži	Statistická významnost (t-test)
500	cca 10 %	$p < 0,05$

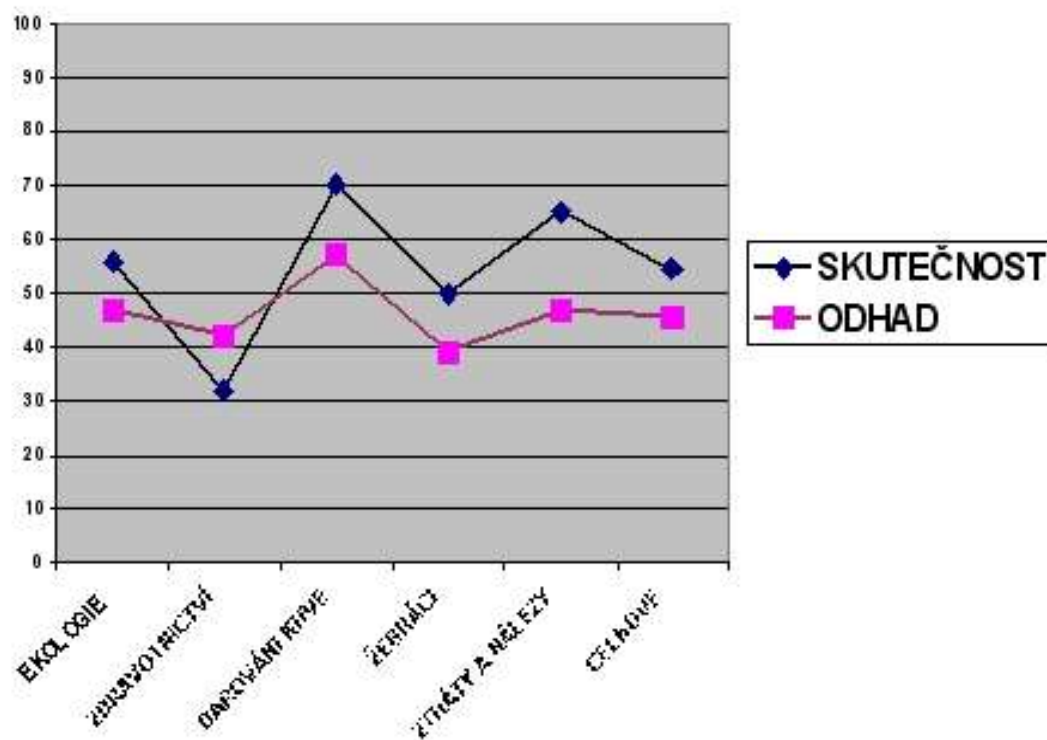




Zde je ovšem problém – marketing je orientován na cílovou skupinu žen ve věku 35 až 45 let. To jistě není náhodou, ale zkresluje přirozený poměr mezi muži a ženami.

### Závěr

Kategorie	Ekologické organizace	Charita - zdravotnictví	Darování krve	Darování žebřákům	Ztráty a nálezy	Celkové zkreslení
Rozdíl mezi realitou a očekáváním	- 8,7 %	+ 9,8 %	- 13 %	- 11 %	- 18 %	<b>- 8,2 %</b>



### **Výzkumné otázky - odpovědi**

1. Existují rozdíly ve vybraných kategoriích prosociálního chování mužů a žen?

Ano. Muži se chovali prosociálněji než ženy ve třech kategoriích, ženy se chovaly prosociálněji než muži v jedné kategorii a v jedné kategorii nebyl rozdíl (celkový poměr byl 54,5 : 45,5).

2. Existují o těchto event. rozdílech nějaké stereotypy (např. tendence jednomu pohlaví nadržovat)?

Ano. Respondenti si mysleli, že se prosociálněji chovají ženy ve čtyřech kategoriích z pěti (celkový poměr byl 45,5 : 55,5).

3. Liší se stereotypy mužů respondentů a žen respondentek?

NE.

### **Proč je rozpor mezi realitou a očekáváním?**

Respondenti měli tendenci muže podceňovat, tj. přičítat jim menší míru prosociálního chování než byla realita. Důvody jsou podle mého názoru především tyto:

#### **1. Bipolární tendence myšlení**

O mužích je všeobecně známo, že se častěji než ženy dopouštějí kriminálních delikt (asi v 90 % všech případů). V myslech respondentů je neslučitelné, aby se zároveň chovali prosociálně.

#### **2. Symbol ženy – matky – opatrovnice**

Problém je v tom, že se péče o blízké, jakkoliv je tato činnost pozitivní, neslučuje s definicí prosociálního chování. Věc ozřejmí extrémní příklad: medaile za statečnost se udělují osobám, která např. někomu zachránily život a přitom podstoupily velké riziko. Nutnou podmínkou však je, aby zachráněná osoba nebyla příbuzná zachránce.

### **DALŠÍ SMĚRY VÝZKUMU**

- Vytipovat další možné kategorie prosociálního chování.
- Pro zkoumání stereotypů zvolit specifické skupiny respondentů: děti, psychology, feministky, staré mládence apod.
- Mění se prosociální chování mužů a žen v souvislosti s ženskou emancipací? Např. jak to vypadalo s darováním krve v 50. letech 20. století apod.
- Jak se mění prosociální chování mužů a žen v souvislosti s věkem, event. dalšími faktory (např. narozením dítěte)? Např. v dobrovolném dárcovství krve nebyl ve věkové kategorii do 20 let (4 % z celkového počtu všech dárců) mezi pohlavími rozdíl, ale ve věkové kategorii 20-29 let muži tvořili 67 % všech dárců.

### **Literatura**

- Bakalář, P. (2002): Žlutý kvítek – psychologické ohlédnutí. *Psychologie dnes*. č. 7–8, s. 4–5.
- Bar-Tal, D. (1976): *Prosocial Behavior: Theory and Research*. Hemisphere Publishing Corporation, Washington.
- Butovskaya, M., Salter, F., Diakonov, I. & Smirnov, A. (2000): Urban begging and ethnic nepotism in Russia. An Ethological Pilot Study. *Human Nature*, č. 2, s. 157-182.
- Goldberg, T.L. (1996): Altruism towards panhandlers: Who gives? *Human Nature*. č. 1, s. 79–89.
- Rushton, J.P., Chrisjohn, R.R. & Fekken, G.C. (1981): The altruistic personality and the self-report altruism scale. *Personality and Individual Differences*, č. 2, s. 292–302.

### **Databáze**

- databáze dárců UHKT Praha (1993-1998)
- databáze dárců Greenpeace
- databáze dárců Hnutí Duha
- Výbor dobré vůle – Nadace Olgy Havlové. Zpráva o činnosti za rok 2000.
- Magistrát hlavního města Prahy – Ztráty a nálezy

---

BAKALÁŘ, Petr. Altruismus mužů a žen v ČR a společenské stereotypy.

In HELLER, Daniel; PROCHÁZKOVÁ, Jana; SOBOTKOVÁ, Irena (ed.). *Psychologické dny 2004 : Svět žen a svět mužů : polarita a vzájemné obohacování : sborník příspěvků z konference Psychologické dny, Olomouc 2004*. Olomouc : Universita Palackého v Olomouci, 2005. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philosophica, Psychologica 35 - suppl. Plný text příspěvku o rozsahu 11 s. je dostupný na přiloženém CD-ROM. ISBN 80-244-1059-1.